

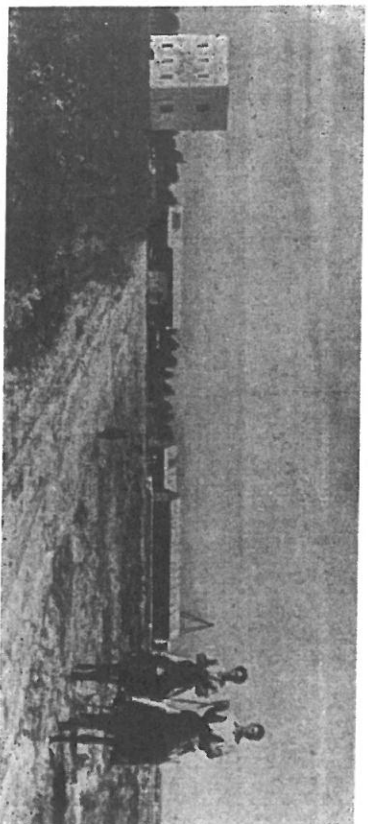
222 דימוים של כפר דרום

אריה יצחקי

222 הויזים של כפר דדום

אריה יצחקי

"פרשי" כפר דדום על הפרדות 'נתיבה' ו'דדומה'
מימין: משה ברקוביץ, משמאל: שלמה פירש
בצר שמאל: בית הבטחון החדש

בע"ה

מוקדש לעילוי נשמת

אסתר יוכבד פולארד ז"ל

בת יחיאל אברהם

אוהבת ארץ ישראל,

שנאבקה במסירות למען הצלת

בעלה יהונתן פולארד הי"ו

ובכך פעלה עבור כל העם היושב בציון

מתוך אהבת העם התורה והארץ

יהי רצון שנוזכה ללמוד מעידותיה הטובות

ולהמשיך את דרכה

תנצב"ה

Arieh Itzhaki

The 222 Days of Kfar Darom

לזכר הנופלים על הגנת כפר דרום בתש"ח
ולנופלים על הגנת כפר דרום המחדשת בשנים
תשנ"ב-תשס"ה.

"מקדשי נהרה במחשך עגום,
גבורתכם הצנועה הזאת,
ללאה, לכופר לדל איזמתום.
נחומים בה, וצו בה ואות."

"ידענו שאם לא תעמוד כפר דרום והאויב יגיע ליד
מרדכי, הרי תל אביב בסכנה. הערכנו את עמידתה
העילאית של הנקודה, אשר מילאה בכך תפקיד
קשה, ורק ההיסטוריה תדע להעריך נכונה את
תרומתה של כפר דרום למלחמת הקוממיות."
(משה נצר, מפקד הגדוד השני של הפלמ"ח)

© כל הזכויות שמורות
לא"י הוצאה לאור תש"ד 92, נווה ים 308500, סל' 050-5246770
נדפס בישראל תשס"ז / 2007, מהדורה שנייה תשפ"ב / 2022

סדר ועימוד: עדנה חלמיש, עפרה
מפות: אביתר נור
עיצוב העטיפה: שוקי הרשקוביץ, רחובות
ציילומים: ארכיון כפר דרום בתש"ח, ארכיון בית הפלמ"ח, ארכיון תצלומים
של קק"ל, אוסף המחבר, ואוספים פרטיים
הפקה: דפוס שלום פרדס חנה
אין להעתיק, לשכפל, לצלם, להקליט, להרוג, לאחסן במאגר מידע או
להפיץ ספר זה או קטעים ממנו, בשום צורה ובשום אמצעי אלקטרוני, אופטי
או מכני (לרבות צילום והקלטה) ללא אישור בכתב מהוציאת לאור.

תוכן העניינים

9	מבוא	
12	גילוי נאות	
13	פרק 1: "העמדה הקוצמית אשר נפש העם בכפה"	
27	פרק 2: הם היו ל"ץ	
31	פרק 3: שנה של חסד	
48	פרק 4: הימים 93'1, חשורת עבים מתקדרת	
64	פרק 5: הימים 133'94, התקפות ראשונות של ממש	
77	פרק 6: "האחים המוסלמים" ושאר חלאות העולם	
81	פרק 7: היום ה־134, המבחן הראשון	
90	פרק 8: 21 ימי חוסר ודאות וליל "סדר" יחיד במינו	
97	פרק 9: היום ה־165, המבחן השני	
106	פרק 10: הלילה של הטנק	
114	פרק 11: השיירה הגדולה ומפלגתה	
128	פרק 12: היום ה־169, המבחן השלישי	
138	פרק 13: אימי מצור, לוחם צר ומים לחץ	
149	פרק 14: היום ה־196, ר' בסיון תש"ח, 11.6.1948	
160	פרק 15: הדילמה	
165	פרק 16: היום ה־222, ליל בלהות והצלה	
171	פרק 17: היום ה־223: הקמת בני דרום, הנפלים שביום למנוחת עולמים ..	
175	פרק 18: שיא הגבורה במערכות ישראל בעת החדשה	
178	פרק 19: "מחורבנותן אבנך", כפר דרום המזרחית	
184	פרק 20: היכן הם כיום	
191	אחרית דבר	
195	נספחים	
197	יזכור	
209	תעודות	
228	מקורות	

מבוא

עלילות הגבורה של מגיני הקיבוץ כפר דרום שבו את דמיונם של רבים וטובים. חוקרים וסופרים ניסו להעלות אותם על הכתב. בשנים 1949-1950 יצאו לאור מספר חוברות שעסקו בנושא, והראשונה בהן "כפר דרום – כפר הגבורה", שכתב נחמיה עמינות, וכן היו מספר פרקים בקביצים שסיפורו על הפלמ"ח ועמידת הישובים, שכתב בעיקר קצין החינוך יצחק אחיטוב.

חברי קיבוץ כפר דרום, ובראשם המא"ז אברהם דימנט, לא הסתפקו, מטבע הדברים, בפרסומים החלקיים וביקשו שייכתב ספר רחב יריעה שיפרט את כל אשר אירע בקיבוץ. ואכן רבים וטובים, נרתמו למשימה ושלחו ידם במלאכת הכתיבה. ראש וראשון היה חבר הקיבוץ רפי רותם (לאופהיימר) ז"ל שבמשך שנים אסף חומר, מסמכים ועדויות בתקווה לכתוב ספר ממצה וראוי.

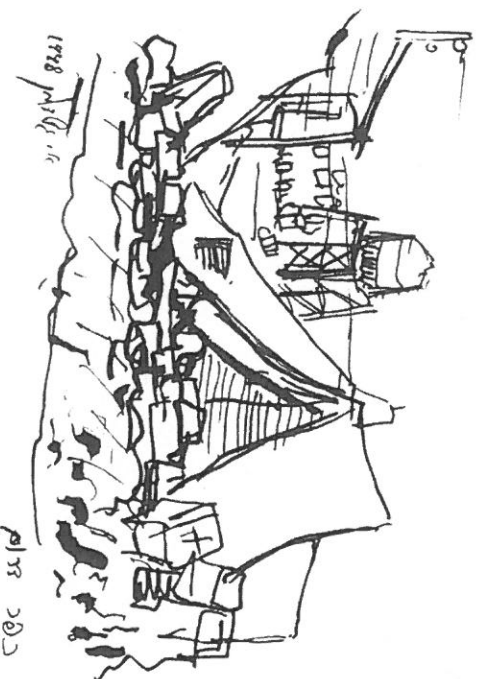
את רפי פגשתי לראשונה בשנת 1967 בעת שהגיע אלי לארכיון ענף היסטוריה במטכ"ל לחפש מסמכי אויב העוסקים בקרבות כפר דרום. סייעתי לו רבות והוא הכתיח לי שתוך זמן קצר ישובץ החומר בספר העתיד להופיע במהרה. חלפו שנים ורפי נפטר בכ"ט מנחם אב תשנ"ז (1.9.97) בטרם הושלם ספרו.

ניסיונות הכתיבה נמשכו גם בשנים הבאות על ידי אנשים נוספים. אחד מהם היה ההיסטוריון סא"ל (מיל.) ד"ר נתנאל לורד ז"ל, שהיה ראש ענף היסטוריה הראשון של צה"ל, אך לאחר זמן קצר הפסיק את הכתיבה, וכמודו שלמה רוזנר ממרכז ההסברה והסופר שאול מיזליש, אך הספר לא הושלם.

בשנת תשמ"ה (1985) כתבה תלמידת תיכון בשם מיכל אור (לימים מיכל מן), בתו של יעקב בואר ז"ל מלוחמי כפר דרום, עבודת גמר מעולה על כפר דרום בתש"ח במסגרת לימודיה בכתה י"ב באלפנית בני עקיבא בתל אביב. עבודה זו זכתה, וכדין, בפרס הנשיא חיים הרצוג ולשבחים רבים מכל קוראיה. כל זה לא השביע את רצונם של ותיקי הלוחמים. הם לא נואשו והמשיכו במאמציהם.

ומעל הכל תורה לרעייתי דתיה יצחקי שדחפה ללא לאות להשלמת הכתיבה, היתה מעורבת במלאכת היצירה ויש לה חלק עיקרי בהצלחת המשימה.

כפר ים, אפרתה, תשס"ז

כפר דרום בראשית 1948, אזור של א' גולדמן, אחד מאנשי התגבורת

אל אברהם דימנט הצטרף החבר משה שטרנברג, שהוסיף תנופה ועמל רבות לאסוף חומר ועודדות נוספות, בחלקן מוקלטות. כך הצטבר ארכיון רחב וירעה. נשכרו שירותיו של הסופר מיכאל ששר ז"ל. ששר ראיין אנשים רבים בשנים 1990-1993, אך לא השלים את הכתיבה. המשימה הועברה לסופר מאיר חובב, ואף הוא לא השלימה.

כל אלה שקדו על הכתיבה, אך הספר המיוחל לא ראה אור. כל אותן שנים, מבלי שידעתי על נסינות הכתיבה, נהגתי להרצות על גבורת כפר דרום בתש"ח בקורסי פיקוד בצה"ל, בטיולי החברה להגנת הטבע ובחוגי ידיעת הארץ של התנועה הקיבוצית ותנועת המושבים. ההדרכות וההרצאות תכפו בעיקר לאחר החישובתי בגוש קטיף בשנת תשנ"ג. ככל פורדם אפשרי העליתי על נס את מופת הגבורה של לוחמי כפר דרום בתש"ח.

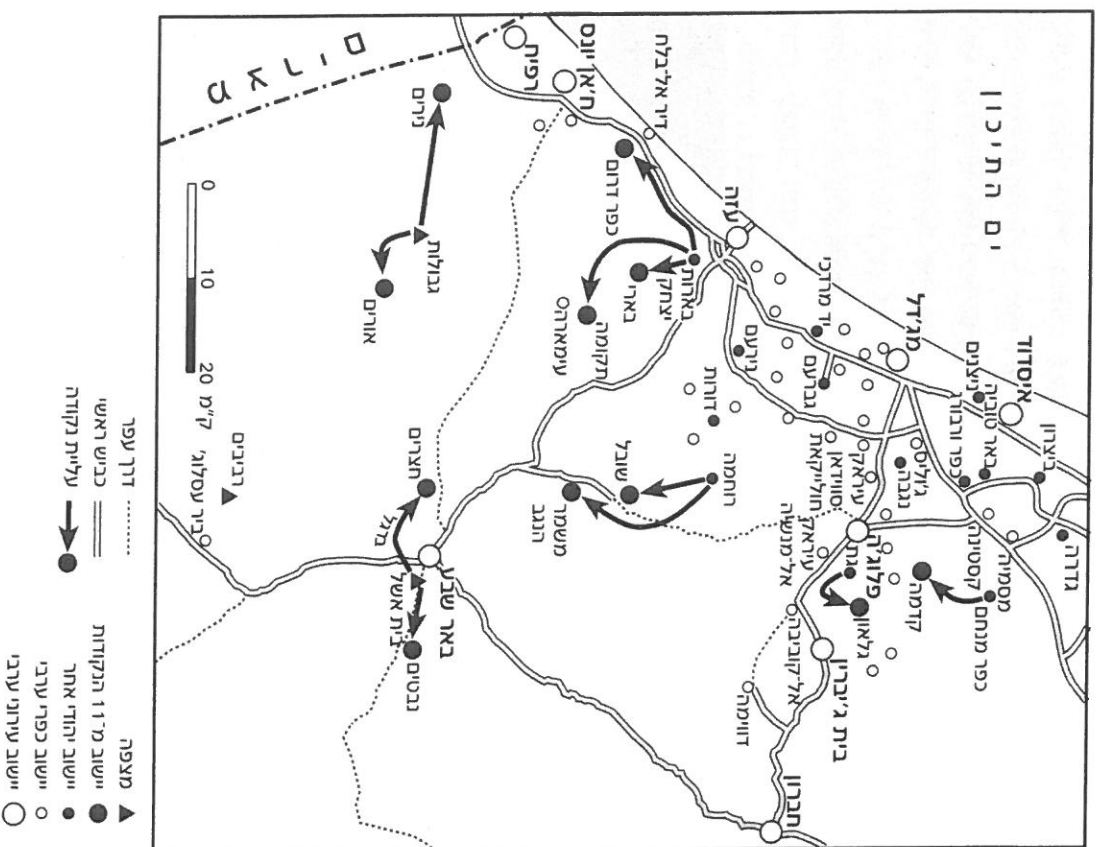
החיבור בינינו נוצר על ידי רעייתי דתיה, שהיא בת למקומי הישוב בני דרום, וממוסדי הישוב כפר דרום בגלגול החדש. היא הפגישה אותי עם אברהם דימנט ומשה שטרנברג, בעקבות המפגש נטלתי על עצמי את המשימה של כתיבת הספר והתחייבתי כפניהם שהפעם יראה הספר אור ולא חשוב אילו מכשולים יהיו בדרכי.

למרות מצוקות העתים, בעיקר של המאבק בגירוש ובעקידה של "ישובי גוש קטיף, הסיתימה המלאכה והספר תם ונשלם.

ברצוני להודות לותיקי כפר דרום וותיקי הגרוד השני של הפלמ"ח, שהעמידו לרשותי את מרכיב הערויות, המסמכים והציולמים שאיפשרו את כתיבת הספר; ובראש ובראשונה אברהם ויהודית דימנט, משה שטרנברג, חנה רותם (אלמנתו של רפי רותם) ויצחק אחיטוב מקיבוץ רמת יוחנן. לעדנה חלמיש שערכה ועיצבה את כתב היד במקצועיות. לגיסי המעצב הגרפי שוקי הרשקוביץ, שעיצב את עטיפת הספר בכשרונו ברוחו הטובה. לאביתר נור שהכין את המפות מאירות העינים. לעובדי אוצר תמונות הפלמ"ח שסייעו בהשלמת הציולמים. לגרעין ווליס שקידם, עודד, השיא עצות חכמות ואיפשר את השלמת מלאכת הדפוס.

תודה מיוחדת לרב יוסף-צבי רימון חוגה ומנהל "תעסוקטיף" (סיוע בתעסוקה למגורשי גוש קטיף) על העזרה להוצאת הספר לאור.

עלילת 1 הנקודות, מוצאי יום כיפורים 1946

של הבריטים שבמהלכו שוכתגם מרכיית הפקידים החיילים והשוטרים מעבודתם ומורבתם עוסקים כשהיה כדת לחור יום השבתון, יום א'. על המבצע הטל מסך סודיות כבד. המופים המיישבים קיבלו מידע כללי בלבד רק ימים ספורים לפני מועד העליה המתוכנן. רק מספר ימים לפני יום ה"ע" הועבר המידע המפורט יותר על היעדים ולוח הזמנים; והוחל בריכוז האנשים והציוד של גרעיני העליה כששת הישוכים הוחזקים שנבחרו להיות בסיסי היציאה.

כל "קבוצת עליה" הייתה של שלושים חברים וחברות לפחות. בכמה ישוכים הוכנה קבוצת עליה חלופית למקרה שהקבוצה הראשונה תתקל בהתנגדות מצד הבריטים או הערכים ולא תצליח להיאחז ביעדה. המבצע הלוגיסטי העצום של ריכוז 1100 אנשים מאות משאיות וטנדרים, כמרווח אדירות של ציוד, הסתייע במבצע הסוואה והונאה מרשים של "ההגנה". המחנכנים ניצלו את העובדה שבמרחב הדרום והנגב התנהל מבצע כינוי רב ממדים של מתנות צבא בריטיים שבו נטלו חלק עיקרי חכרת "סולל בונה" וקבלנים יהודים נוספים. בקיבוץ גת התארגן גרעין העליה של "השומר הצעיר" לקיבוץ החדש גלאון.

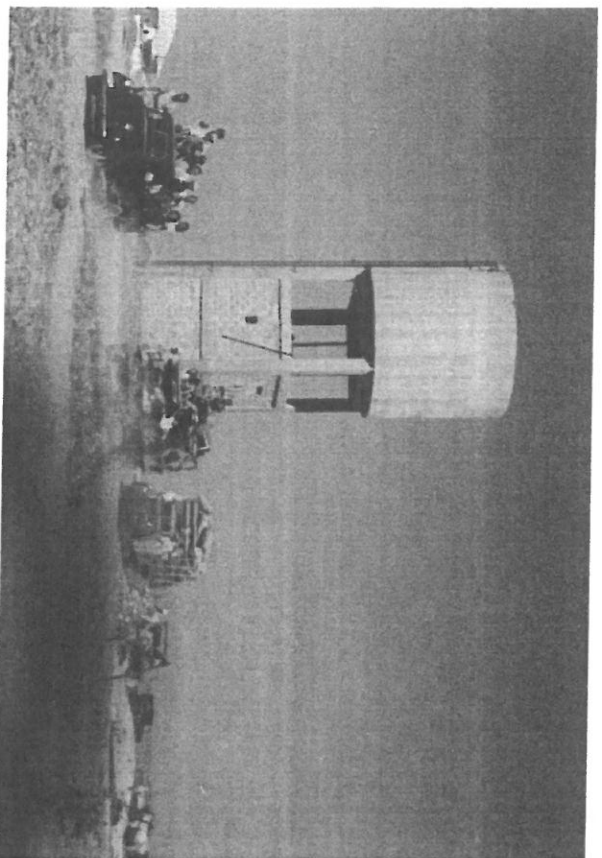
בקיבוץ רחמיה התארגנו שני גרעינים: הגרעין של "השומר הצעיר" מנתניה לקיבוץ שובל; וגרעין "הקיבוץ המאוחד" מכפר סבא לקיבוץ משמר הנגב. בקיבוץ כפר מונחם התארגנה קבוצת "הקיבוץ המאוחד" מנתניה שנועדה לקיבוץ קדמה.

במושכ בית אשל התארגנו שני גרעינים: גרעין מושכ העובדים נכסים וגרעין קבוצת הצופים ("הקיבוץ המאוחד") מאפיקים המיועד לקיבוץ חצרים.

בקיבוץ גבולות התארגנו שני גרעינים: גרעין "השומר הצעיר" לקיבוץ נירים (דגנור), וגרעין של "חבר הקבוצות" שנועד ליישב את קבוצת אורים. בקיבוץ בארות יצחק התארגנו שלושה גרעינים: גרעין של "הפועל המזרחי" שנועד להקים את מושכ חקומה (סומארה), גרעין "הנוער העובד" והצופים מגדרה שנועד להקים את קיבוץ בארי, וגרעין "הנוער הדרתי" שנועד להקים את קבוצת כפר דרום כלכ חבל עזה.

בעת ההיערכות למבצע הגדול חנהל ויכוח גדול שבמרכזו הישוב החדש כפר דרום. הערכת המתכננים הייתה שהבעיה הבטחונית הקשה

היה זה יום כיפורים ארוך מאד. המתח היה עצום. סיפר יצחק וילדשטיין: "המשכבות בתפילה נודדות מפעם לפעם דרך קהל המתפללים הצפוף, החוצה, למרחבי הגב; בציפיה רווית מתח לשעת האפס. כשתולעת הספק מתגנבת: האם יצליחו או לא? האם ישתמשו האנגלים בכוח?" קצת פחד כלב חובר עם ההגשה ששותפים הם למהלך היסטורי וכ משמעות. הארוחה שלאחר הצום היתה גם היא במשמרות והסתיימה בשעת לילה מאוחרת. עם גמר הצום יצאו כולם בשירה ובריקודים טועים. ההתלהבות היתה עצומה. כולם עטו על מצבורי הציוד והחלו במלאכה ההעמסה.

שיירת ההקמה יוצאת מבארות יצחק לעבר דיר אל בלח, בכוך אחר יום כיפור

בחשיכה החלו יחידות האבטחה לצאת אל הדרכים; ולאחר מכן החלו לצאת השיירות אל הישובים החדשים, באורות כבדים, נעות בזהירות בדרכי העפר. ראשונים יצאו בשעה 02:00 חברי מושב תקומה (סומארה). וחצי שעה אחריהם חברי הקיבוץ בארי (נחביר).

ביותר קיימת בשלושה ישובים מתוכננים גלאון, נירים וכפר דרום. כאשר לגלאון העריך הש"י שצפויה התקפה של ערביי הר חברון; ולכן נערכה בקיבוץ הסמוך נגבה מחלקה מוגברת מהגדוד השני של הפלמ"ח. נירים היתה מרוחקת ביותר, בפאתי רפיח ולכן נשלח לשם הגרעין החזק והותקן ביותר (גרעין אלמגור של "השומר הצעיר") שקבוצה מחבריו שהתה כבר חודשים רבים באתר המצפה הישן של קיבוץ גבולות.

כפר דרום היה תקוע בלוע הארי, כלב חבל עזה העריץ. הוא גם היה הישוב היחיד שלא היתה לו משבצת קרקע של ממש שמאפשרת קיום כלכלי. מעמדו היה רופף והוא הוגדר כמאחז נסיוני.

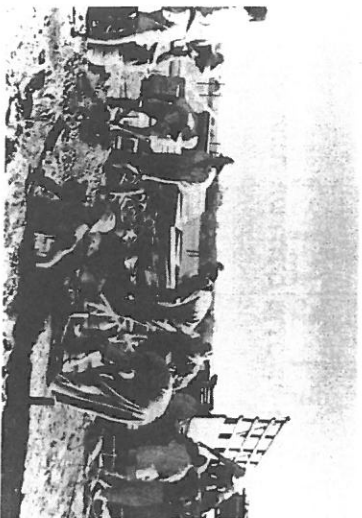
מטבע הדברים התבקש לשלוח לכפר דרום גרעין של חיילים משוחררים מהצבא הבריטי או הכשרה מגויסת שסיימה את שירותה בפלמ"ח. והנה דווקא לאתר הבעייתי הזה הוקצה הגרעין שנחשב לחלש ביותר: "הלדים והילדות" מכפר הנוער הוחי שהיו הצעירים מכולם, וחברי הגרעינים האחריים התייחסו אליהם בזלזול. בהגדרת הסלנג של היום הם היו "החנונים" שבחבורה. אולם מארגני המכצע שבחנו אותם היטב הבחינו בנחישות וכאמונה שפיעמו בקרבם וסמכו עליהם לחלוטין והכירו את צדקתם.

בקיבוץ בארות יצחק ישב שלושה עשר חודשים גרעין קטן של 15 בוגרי מחזור ח' מכפר הנוער הוחי. מספר ימים לפני יום הכיפורים השיץ הגיע לבארות יצחק גרעין נוסף של כפר הנוער הוחי, היה זה הגרעין של בוגרי מחזור י"א שכלל כ-25 חברים וחברות, הצטרף למחזור ח' ויחדיו הם היו מיועדים כזכור להקים את הקיבוץ החדש כפר דרום.

לקראת יום כיפור היה הקיבוץ הקטן בארות יצחק כמקומה. הוא היה בסיס יציאה לשלושה ישובים חדשים. ונראה כאלו הפך במחיר יד לעיירה הומיה. בחצר הסתובכו מאות אנשים דתיים וחילוניים. בשטח נערכו מערכונים גדולים של ציוד. קירות של צריפים, גגות, עמודים, גדרות חל, מיכלי מים, מצבורי שקים וריקים המיועדים למילוי בחול, כלי עבודה, כלי מטבח, וליד כל מצבור עמדו משאיות וטנדרים. חדר האוכל הקטן לא יכל להכיל את כל הנוכחים, ולכן אכלו במשכרות. את הסעודה המפסקת אכלו בשעה מוקדמת מאד, כדי שכל ההמוץ יספיק לאכול במועד.

מה נפער פיה של באר שנסתמה ולידה בריכת מים ערבית. מצד אחד היתה באר ערבית שמנועה פעל במלוא הקיטור. במבט צפונה ניתן היה להבחין במתחנות צבא בריטיים גדולים הנטועים בשטח הצחיח. ממערב נראו בתיה של העיירה דיר אל בלח הטובלים במטעי חמרים מפותחים.

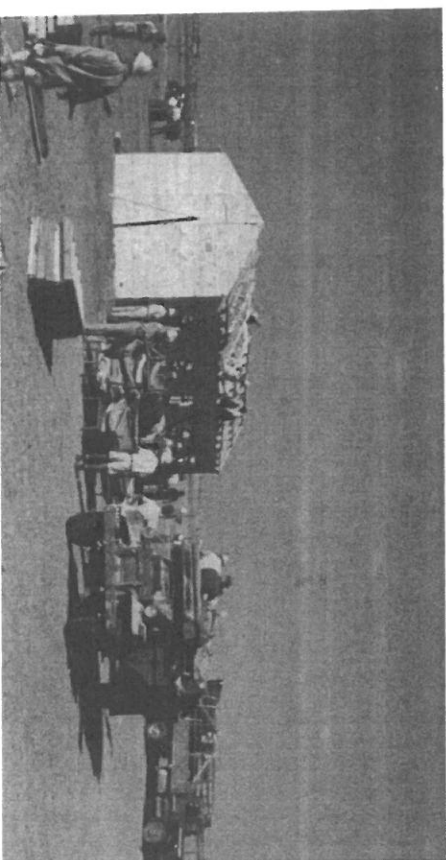
במהלכת הכנייה בהדרכתם וסיועם של אנשי "סולל בונה". הם עבדו בהתלהבות עצומה ובמיומנות רבה. היה ברור לכולם שהיציאה מבריחה הקמת המבנים ולקוחם בגנות לפני שהמטרה הבריטית תבחין במתרחש ותוציא צו מינהלי לסלקם מהשטח. כל תינוק בארץ ישראל המנדטורית ידע על קיומו של החוק העות'מאני הותיק שקבע כי לא ניתן להרוס מיד בית שיש לו גם אם לא ניתן רשיון חוקי להקמתו...

כפר דרום בבוקר ההקמה, 6.10.46

לכפר דרום הגיע אברהם הרצפלד מהמרכז התקלאי, שנהג להגיע לכל ישוב חדש בארץ. יצמו עתונאים; ואחר כך לקראת ערב הגיעו משה חנוני וכל הדוגמת תנועת ההתיישבות הדתי. חברי כפר דרום היו מטובים אותה שעה ליד אתר צריף חדר האוכל שלא הושלם. הם הקימו שולחן מאולתר מקיר של צריף שהונח על מספר חביות, ואכלו את ארוחת הערב שהכינו הבנות בווינות רבה. הסעודה התקיימה לאור פנסי לוקס.

חברי כפר דרום קיבלו פקודה מפתיעה: "לכו לישון, היציאה שלכם תהיה רק לקראת עלות השחר". האכזבה היתה עצומה. כולם יוצאים ואנחנו נשארים. הם ניסו לשנות את רוע הגזירה, אך המפקדים היו תקיפים ביותר. הם לא עצמו עין וישבו קצרי רוח באוהלים. בשעה 04:00 ניתן האות לחזרה. כולם זינקו על הסטור המוביל את הטור ועל המשאיות ותוך דקות יצאה השיירה בדרכי העפר מערבה אל חבל עזה.

התחלת הקמת מחנה הקיבוץ בבוקר 6.10.1946

את השיירה הובילה מונית שבה נסע "מוסא", המוכתר היהודי של הפועלים שעברו ב"קמפיים", מתנות הצבא הבריטי בחבל עזה. בדרך התהפכה המונית לרוחב הכביש, לא נגרם כל נזק לנסעיה, אך השיירה נעצרה. כל נוסעי השיירה זינקו מעל המיטות וחלקי הצריפים העמוסים על כלי רכבם, ובמהירות הציבו שוב את המונית על גלגליה. לאחר כמה דקות המשיכה השיירה בדרכה דרומה.

התנועה היתה מהירה ועם שחר הגיעו בשלום וללא תקלות לאחר ההתיישבות. כאן המתין להם שומר האדמות של קק"ל, "אבו פלאפל", בדואי שחור עור מסיני. הוא יצא להראות להם את השטח. בסקירה ראשונית ראו שדות שעורה וחיטה לכל רוחב האזור. במקום המיועד לשוב נראו שורות של שיחי שיטת המשוכות ("אקצידה") שהעידו כי לא מזמן היה כאן מטע חמרים מועדף והאמצעים החמי את יומיהם רמחה

מוחמד אל עזיזה המוכתר של דיר אל כלח. הם הביאו איתם כמנחת ידיות סלים מלאים בגואכות. לכל אנשי כפר דרום היתה זאת פעם ראשונה שראו וטעמו את הפרי הטרופי המקסים. זאת היתה ראשיתה של ידיות מופלאה שנמשכה שנים רבות. הגיעו גם נציגי שכטי הכדורים בסביבה להחליף ברכות ולהזמין את השכנים החדשים להתארח באוהליהם. ילדי הכדורים בחנו כל פינה בישוב ואף השתתפו בהקמת גדרות החיל.

העתונות הערבית בצפון הסיחה בשצף קצף נגד מבצע ההתיישבות היהודי ואף טענה שזאת מדיניות יהודית בריטית משותפת. עתון המפלגה החוסיינית "אל וחדה" כתב על "200 מכונות שהעבירו את פלוגות ההגנה" לעיני הממשלה כדי לעידוד לונדון לאנגלים ולערכים, שיחליפו זה עם זה צביעות ורמאות פוליטית. ויהי ערב ויהי בוקר, ובני אדם בארץ הקיצו משונם והנה 12 קומבניות (מושבות) חדשות. מהיכן הן? הן הוקמו כן לילה ובאזור בדרום, שאדמתן אסורה בבניה על היהודים בתוקף חוקי "הספר הלבן". ההנהגה הערבית הלאומית טענה בתוקף שזוהי מדיניות יהודית בריטית והחלה בהסתה פרועה בין הבדווים בנגב ובשוכים הערביים בחבל עזה ובדרום הר חברון.

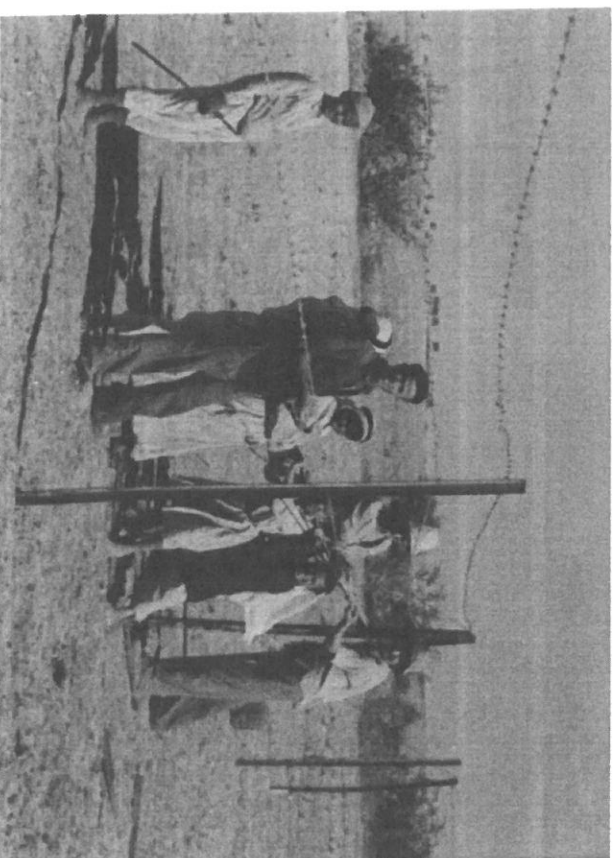
אנשי הקבוץ הדתי למחרת יום העליה

למחרת העליה על הקרקע הגיעו לכפר דרום ראשי ההתיישבות הדתית לכרך ולחזק. ואחר כך התגברו לסייע רבים וטובים. הגיעו אנשי הקיבוצים הוותיקים יבנה, שלוחות, עלומים (סער) ובארות יצחק. הם עשו לילות כימים בעזרה פיזית ובייעוץ.

למחנה על הכפר

התמנה יהושע וילנסקי (בן זאב) מהמחלקה הדתית של הפלמ"ח. "ההחלטה הייתה להביא ילד חנוכי יד עיוורת לכך אחד החברים. אליעזר

באקטובר הופיעו נציגי המשטרה הבריטית לבקור בכל הישובים החדשים. חמורי סבר וזועמים נכנסו הכריטים בשערי כפר דרום. דברים קשים הטיחו במתיישבים הצעירים ובמיריכים שבאו לחזקם. מילאו פרוטוקולים רשמיים בכתב רהוט, אך נאלצו לעזוב חסרי אונים, בחריקת שיניים, כשהם מקללים את "היהודים האדורים" ששוב הערימו עליהם בנכולוניהם.

חברי הקיבוץ מקימים גדר סביב לנקודה החדשה ביום העליה על הקרקע, 1946, בסיוע ילדי השכנים...

מסתבר שממשלת המנדט החליטה לא להסתכן בפעולה מסוכנת של הורדת מתיישבים יהודים מעל אדמתם, מחשש להתנגדות אלימה ולהתדרדרות שתוצאותיה מי ישרונה ברעת הקהל בעולם; ולכן נמסרה הודעה רשמית לפיה הממשלה אינה מתנגדת להקמת ישובים בנגב המדברי כל זמן שהאדמה שייכת ליהודים.

במקביל לבריטים הגיעו ערביי הסביבה לתהות על קנקנם של השכנים החדשים. ראשונים הגיעו בני חמולת אל עזיזה ובראשם ח'ליל בנו של